

Un cartulari d'Olvan del segle XII

Cap a la meitat dels anys cinquanta del segle passat, en una de les seves visites als antiquaris de Barcelona, el pare Marc Taixonera, arxiver del monestir de Montserrat, va trobar un llibret en pergami el contingut del qual feia referència íntegrament a la parròquia d'Olvan.

Valorant la importància d'aquell manuscrit el comprà i el diposità a la biblioteca del monestir, on s'ha conservat des d'aleshores, inventariat amb el número 886. Aquest interessant document, que porta a la coberta el pompós títol de *Llibre de la Fundació de la Rectoria d'Olvan de Propietats, Alocs y Rendes de dita Rectoria*, des de llavors també s'ha conegut com a *Cartulari de Santa Maria d'Olvan*.

La paraula cartulari deriva del mot llatí *cartula*, que significa 'document' i, per tant, un cartulari és una recopilació en format de llibre dels privilegis, adquisicions i altres escrits importants corresponents a una ciutat, bisbat, monestir, parròquia o família posats, generalment, per ordre cronològic o temàtic, per tal de mantenir-ne la memòria i facilitar-ne la consulta. Tot i que se'n coneixen des del segle IX, la majoria de cartularis són dels segles XI-XIII i alguns han esdevingut famosos, com el *Liber Feudorum Major*, el *Cartoral de Carlemany* de Girona, o el *Llibre Blanc* de Santes Creus.

El cartulari d'Olvan és un llibret amb dues cobertes i vint-i-sis fulls escrits, de format 17,5 x 12,5 cm, tot en pergami, que conté les còpies de vint-i-nou documents, el més antic dels quals és l'Acta de Dotació de l'església d'Olvan, realitzada l'any 899, i el més modern una donació de terres a l'Oldinosa, corresponent a l'any 1267; després d'aquest encara hi ha un altre document, segurament posterior, la data del qual resulta il·legible.

En la confecció d'aquest cartulari s'hi distingeixen tres èpoques i escriptors

diferents; la primera està formada pels vint-i-quatre documents més antics, tots anteriors al segle XIII, que constitueixen el cos inicial i principal del llibre; porten els títols i caplletres escrits, majoritàriament, amb tinta vermella i els textos amb tinta negra i lleugeres ornamentacions vermelles; l'escriptura és librària, pausada i ben formada i amb lletra carolina de transició al gòtic. L'últim document d'aquest primer grup correspon a l'any 1199, fet que ens inclina a pensar que les còpies es van fer aquell any o en alguna data molt propera.

En els tres documents que segueixen, corresponents a la primera meitat del segle XIII, la lletra és semblant als anteriors però de menys qualitat, escrits únicament amb tinta negra i sense cap mena d'ornamentació. La cal·ligrafia dels dos últims escrits és més barroera, feta únicament amb tinta negra i corresponen al darrer terç del segle XIII.

Amb les indicacions precedents ja es veu clar que aquest cartulari no pot compararse ni pel seu format, ni extensió, ni riquesa ornamental amb els grans cartularis citats anteriorment però és ben interessant per la informació que ens proporciona d'aquelles dates tan reculades, en particular per la nombrosa nomenclatura toponímica i onomàstica dels municipis d'Olvan i Gironella, molta de la qual s'ha conservat fins als nostres dies.

RESUM DELS DOCUMENTS

En el resum dels documents que segueix, aquests estan posats per ordre cronològic, cosa que, curiosament, no succeeix en l'original; de totes maneres anotaré entre parèntesi el lloc que ocupen en el Cartulari.

9-12-899 (6) No cal dir que, tant pel tema com per la seva data, el document

que podem considerar més interessant del Cartulari és l'Acta de Dotalia i Consagració de l'església del castell d'Olvan, fet esdevingut el 5 dels idus de desembre de l'any segon del rei Carles, que correspon al 9 de desembre del 899, tot i que en aquest cas, es tracta de la còpia d'una còpia realitzada el 14 de desembre de 1127 ^{a[1]}, data en què el bisbe d'Urgell tenia problemes de vassallatge amb el senyor de la Portella, i aquesta còpia devia servir per recordar els drets que s'havien concedit a l'església d'Olvan.

En el viatge que el bisbe Nantigís de la Seu va fer al Berguedà el desembre del 899, almenys hi consagrà cinc esglésies ^{b[2]}, una de les quals era la d'Olvan dedicada a Santa Maria, Mare de Déu, que havia estat restaurada per un home il·lustre anomenat Froia junt amb tota la gent que habitava aquell indret. Cal fer notar que el document diu "restaurada", no pas construïda, fet que ens indica un origen anterior. S'hi detallen els límits que tindrà la parròquia que, començant per l'est són: la Pera, Escobet, Montsent, Olvan, Gironella i Perafor; per al manteniment del seu prevere, el nom del qual no s'indica, disposarà de la dècima i primícia aportada pels seus parroquians i de les propietats següents: unes cases, uns horts i unes terres al costat de l'església, que tenien per límits un torrent, la terra d'Arregó i una roca; unes altres terres vora la propietat del monestir de Sant Llorenç (prop Bagà, se suposa); i més terres vora l'església, limitades pel camí públic i la propietat d'Auderic.

Els donadors concedien aquestes caritats per tal que els servissin de remei davant el tribunal del Jutge Etern i, si algú gosava fer res en contra d'aquestes donacions, que pagués el quàdruple del que hagués pres i es considerés obligat pel lligam de l'anatema. Per altra banda, el sacerdot que regís aquesta parròquia cada any hauria

de contribuir al servei del bisbe d'Urgell amb sis modis de blat, dos xais i tres sous de moneda.

7-11-1014 (9) El 6 dels idus de novembre de l'any dinou del rei Robert, un home anomenat Galind donava a Santa Maria d'Olvan una peça de terra, que estava situada a les Coromines de Gironella, al comtat de Berga; els límits d'aquesta terra eren, per dos costats, les terres de Giscafred i, pels altres dos, terres dels hereus de Miró.

7-2-1022 (11) El 6 dels idus de febrer de l'any vint-i-set del rei Robert, n'Almetruïd, junt amb els que devien ser els seus fills Seniofred, Guifred i Ermefred, donaven a Santa Maria una sort de terra que havien heretat dels seus pares, situada a Tidelans, dins el comtat de Berga, i que tenia per límits terres de Guifred, un alou de Salomó, un altre de Santa Maria, i el camí públic.

30-1-1032 (10) El 3 de les calendes de febrer de l'any primer del rei Enric, el sacerdot Llobet dava a la casa de Santa Maria del castell d'Olvan una peça de terra al comtat de Berga, en el lloc anomenat Coma de Terreia, que afrontava, per una part, amb terres del mateix donador i, per les altres, amb terres de Guillem, artesà, d'Oliba i de na Quinlia.

6-4-1039 (12) El 8 dels idus d'abril de l'any vuitè del rei Enric, Guifred, vicari dels senyors de la Portella, i Eicolnic, la seva muller, daven una vinya a Santa Maria del castell d'Olvan perquè eren els tutors del testament d'un tal Raimon, difunt, qui ho deixà manat abans de marxar en peregrinació a Sant Pere de Roma. Aquesta vinya era a Gironella i tenia per límits el mig del riu Llobregat, la vinya d'Ugbert, una vinya que ja era de Santa Maria i un torrent.

9-10-1091 (8) El 7 dels idus d'octubre de l'any trenta-u del rei Felip, Oliba i Madrisinda, la seva muller, com que havien sentit dir que l'almoïna allibera l'ànima de la mort, donaven a Santa Maria d'Olvan una peça de terra que els havia pervingut dels seus pares; estava situada al comtat de Berga, havia estat de Guanalgot, i era dins el terme d'Olvan, en el lloc anomenat Pujol Agudell. Afrontava, per dos cantons, amb l'honor dels donadors i, pels altres, amb un alou de Santa Maria i terres d'Ug Berenguer.

23-8-1092 (13) El 10 de les calendes de setembre de l'any trenta-dos del rei Felip, Arnall Bernat i la seva esposa, Adalet, donaven a Santa Maria d'Olvan dues peces de terra situades a Galino, la més petita de les quals era sota la Riba i l'altra a sobre, cap a la Plana Gran del Coll. Limitaven per tres parts amb l'alou dels donadors i, per l'altra,

amb el camí que anava a Santa Maria.

15-5-1118 (7) Arbert, capellà d'Olvan, tenia discussions amb Guerald Guifred, vicari dels senyors de la Portella pel delme de la parròquia de Gironella i firmaren un acord en presència de Bernat Pere, degà, d'Ermessenda, senyora de la Portella, del seu fill, Guillem, de Ramon Bernard i d'Arnau, abat del monestir de Sant Pere de la Portella. Ramon Bernat de Gironella i Guillem de Francs, dos dels homes principals de Gironella, foren elegits per comparèixer davant aquelles autoritats per tal que aclarissin el que havien sentit dir als seus pares i el que havien vist durant la seva vida sobre com s'havia de repartir el delme de Gironella; ells expliquen que el delme d'una part de la parròquia és tot del capellà d'Olvan i, de les altres terres, se l'havien de repartir a parts iguals amb el vicari senyorial dels Portella.

23-2-1122 (1) En aquesta data devia haver mort Guerald Guifred i havia estat substituït com a vicari dels Portella per Pere Guerald, segurament el fill de l'anterior com indica el nom, i, continuant les discrepàncies amb el rector d'Olvan, li va robar set bèsties grosses i quaranta-nou de petites que tenia en una masoveria de Gironella. Arbert, el capellà, va denunciar-ho a Pere Berenguer, el seu bisbe, qui va fer empresonar Pere Guerald fins que aquest s'avingué a firmar un compromís, tornant tot el que havia robat i pagant una unça d'or al bisbe que, en contrapartida, li donava en feu el mas Calvet de la Quar.

24-2-1122 (2) L'endemà es redactà aquest altre document entre el capellà Arbert i alguns dels seus feligresos (Arnald de Torrent pregon i el seu fill, Berenguer; Ramon Ug de Gardilans i Guillem de Palomera de Tort) els quals no pagaven el delme al rector possiblement perquè volien saber del cert a qui l'havien de pagar, tenint en compte les discrepàncies existents entre el capellà Arbert i Guerald Guifred. En presència del bisbe Pere Berenguer i d'Ermessenda de Portella, tres homes d'Olvan (Ug Berenguer de Cerdanyola, Arnald Giscafré dels Torrens i Mir Suger de Foia) van testificar que sempre havien vist i sentit dir que el delme i tots els altres fruits de la parròquia de Santa Eulàlia de Gironella corresponien a Santa Maria d'Olvan.

Aquest és el primer document que coneixem en què es parla de les parròquies de Gironella i d'Olvan com a dues entitats separades.

13 i 14-12-1127 En el Cartulari hi consten tres documents fets a mitjans de desembre de 1127 (els 3, 4 i 6) i també és del mateix temps la còpia de l'Acta de Dotalia

(5); tots aquests escrits es van fer en presència de Pere Berenguer, bisbe d'Urgell, i tot el seu seguici; de Guillem de la Portella i el seu vicari, Pere Guerald; d'Arnau, abat del monestir de la Portella i de les persones més influents d'Olvan. Per ells sabem que, així com s'havien produït discrepàncies entre el capellà d'Olvan i el vicari dels Portella, també n'hi va haver en aquella època entre el bisbe d'Urgell, Pere Berenguer, i Guillem de Portella que, després de la mort de la seva mare, Ermessenda, regia ja la baronia del seu nom. Ho diu ben clar el títol d'un d'aquests documents: "*Satisfacció donada per la injúria que Guillem de Portella havia fet al seu senyor, Pere Berenguer, bisbe de la seu d'Urgell, i definició que va fer en Guillem al bisbe i a tots els seus successors sobre les esglésies, les sagreres i el cementiris existents dins l'honor del castell de la Portella*". Com veurem tot seguit, són alguns dels escrits més interessants d'aquest Cartulari.

(6) Havent mort l'any 1127 Arbert, capellà d'Olvan, Guillem de Portella va robar tots els seus béns i Pere Berenguer, el bisbe de la Seu, el va demandar per aquesta rapinya i sacrilegi; li va prendre les claus de l'església, va denunciar a la justícia a ell i les seves propietats i va fer emparar els feus que Guillem tenia per Santa Maria de la Seu. Llavors Guillem es presentà per signar una concòrdia i van arribar a l'acord següent: que tornaria les coses que s'havia emportat per la força i injustament de l'església d'Olvan, de la seva sagrera i cementiri, en una rodona de trenta passos; faria el mateix amb el que havia pres de les esglésies de Gironella, Sagàs i Vilada; reconeixia que l'església de Gironella pertanyia al capellà d'Olvan i les altres eren de jurisdicció del bisbe de la Seu i, per tant, ni ell, ni cap home o dona de la seva família hi tenien senyoria ni podien fer cap establiment sobre aquestes esglésies i sagreres o els seus clergues; ell i els seus descendents garantirien els drets de totes les esglésies situades dins l'honor de la Portella així com dels seus preveres i els defensarien contra qualsevol home o dona que volgués usurpar-los o fer-hi algun tort; reconeixia els feus que tenia pel bisbe, a qui havia de ser fidel i comportar-se sense enganys; l'havia d'ajudar contra qualsevol home o dona, llevat del senyor de Mataplana i del comte de Besalú i, si el bisbe anava a la guerra contra els moros, li havia de lliurar un soldat ben armat i amb menjar per un mes.

Els feus que Guillem de Portella tenia pel bisbe de la Seu eren: dues parts del delme de la parròquia de Vilada i tot el mas Viladomat; un mas de la Quar; el delme

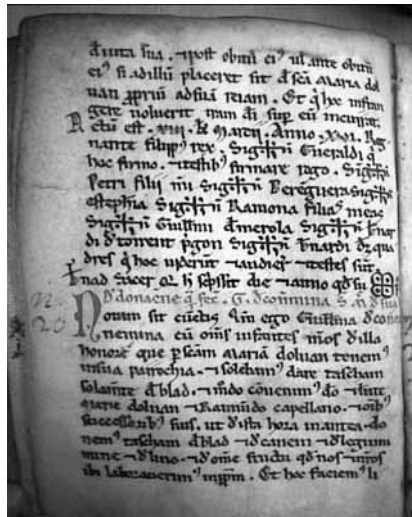
de la parròquia d'Olvan, llevat dels alous i el menjar de la seva sagrera, que eren propietat de la mateixa parròquia; ni ell ni ningú podia fer o deixar fer cases dins la sagrera d'Olvan, per la raó que aquesta i el seu cementiri eren un bé franc i lliure de l'església de Santa Maria, tal com diu l'Acta de Dotalia.

Acaba dient que aquests pactes quedin fermes per sempre més i, si algú intentés violar-los, que pagui el seu valor quatre vegades i vagi a fer companyia a l'infern a Judes, el traïdor.

(4) Aquest altre document repeteix bona part dels conceptes anotats en el precedent i que no sempre coincideixen, però n'hi afegeix de nous: El bisbe va demanar a Guillem de Portella que li detallés tots els feus que tenia per Santa Maria de la Seu d'Urgell; llavors Guillem, després de parlar-ne amb els seus consellers (Pere Guerald, Ramon Ug de Gardilads, Guillem de Palmerola i Berenguer Arnald de Torrenpregon), va dir que era feudatari bisbe d'Urgell per alguns béns que tenia a Vilada, la Quar, Olvan i Gironella; explica amb quins homes i dins quins límits l'ha d'ajudar en cas de guerra (de Port de Jou fins a Manresa, de Tuixent fins a Serra de Llops i de Solsona fins a Ripoll); sempre que convingui al bisbe, li haurà de donar accés i refugi en els seus castells; li prestarà aquesta ajuda si no va contra el senyor de Mataplana, del qual el Portella també és feudatari; l'haurà d'ajudar si va a la guerra contra els moros; es repartiran els drets dominicals, corresponents als capellans de les parròquies els derivats d'incidències (exorquies, intesties, ferides...) que es produeixin dins de les sagreres i al Portella els que s'esdevinguin fora d'aquells llocs.

Tot s'ha de realitzar amb plena confiança i sense engany, tal com està escrit en l'altra carta feta entre ells dos i que està partida per les lletres (vol dir que s'han fet dos documents iguals). En Guillem li prestarà homenatge i signarà aquesta concòrdia tal com el bisbe mani i, si es produís alguna diferència amb algun dels clergues de les seves esglésies, respectarà el que decreti el bisbe. Conclou remarquant que tots els capellans de les parròquies situades dins l'honor de la Portella tenen tot el delme dels seus alous, sagrera i cementiri i un terç del delme de les altres terres de la parròquia.

(3) El tercer document redactat en aquelles dates fou una donació de terres. Berenguer Bernat de Guialmars, en presència de totes les autoritats ressenyades al començament, dona a Santa Maria d'Olvan un mas franc i lliure amb les seves cases, terres, vinyes i arbres que està situat a la

Pagina del Cartulari de la dotalia de Sta. Maria d'Olvan. (FOTO: C. SALLÉS)

mateixa parròquia, en el lloc anomenat serra Arlovina, amb eixorquies, intesties, cugucies, arsines, homicidis i tots els altres drets, tal com Gibert el seu avi ho havia comprat a Bremon Aenric de Merola per 16 unces de plata de València, 7 mancusos i una llança molt luxosa amb la qual el predit Bremon havia lluitat amb Arnald Baldoví de Castelladral.

28-3-1146 (15) Bernat, capellà d'Olvan, establí un camp a Guillem Renald, l'avi del qual havia donat a Santa Maria, perquè hi plantés, el millorés i hi edificués; aquest camp era el de Sant Salvador, prop del mas de l'Artiga, i n'havia de pagar tasca, primícies i el que correspongués al batlle.

22-6-1147 (16) El mateix capellà Bernat establí una vinya a Bernat Salomó, al seu fill, Ramon, i als fills d'aquest perquè la plantessin, la treballessin bé i la milloressin i, dels esplets que en collirien, li'n donessin una quarta part; aquesta vinya es trobava en el lloc anomenat Tost.

7-3-1153 (17) Arnal Sachet, la seva muller, Ermessendis, i els seus fills i filles venien a Santa Maria d'Olvan i al seu capellà, Ramon, una peça de terra que Ramon Sala, el pare d'Ermessendis, li havia donat com aixovar per compte dels 18 sous barcelonins de la millor moneda que li havia promès; feien aquesta venda a causa de la fam que estaven patint. Venien aquesta terra amb els seus límits i afrontacions (que no s'especifiquen) i amb totes les seves entrades i eixides.

15-10-1160 (14) Bernat de la Riba, Adalest, la seva muller, i els seus fills donaven a Ramon, un d'aquests fills, a la seva esposa

Adalez i als seus successors, un alou a la parròquia d'Olvan, entre les terres de Bernat de Sagàs i de Pere Guerald, en el lloc anomenat Sant Marçal; els el donaven perquè plantessin i conreessin les terres i hi construïssin una casa (més aviat sembla reconstruir-la). Havien de pagar la tasca de tots els esplets a l'església d'Olvan i un cens anual de dues gallines i altres quantitats de pa i de carn al mas de la Riba.

7-5-1164 (18) Pere Guerald i els seus fills, Guerald i Ramon, donaven a la parròquia d'Olvan la nova església de Sant Salvador del Vilar, que havien construït en la seva propietat i, per al seu manteniment, li cedien les vinyes que conreaven Bernat i Pere de Medià que n'havien de pagar la tasca dels esplets i un cens d'un parell de gallines, un xai bo i una esmina de vi cada any. També li donaven la Coromina del Pont o alou del Molar, que tenia Bernat Francs i del qual havia de pagar el quint.

26-3-1185 (24) Bernat de Torrens i Bernada, la seva muller, lliuraven a Déu, a Santa Maria d'Olvan, a Ramon, el seu capellà, i els seus successors una peça de terra que s'anomenava Coma Terreia. La donaven per remei de les seves ànimes i les dels seus pares, és a dir, per tal que un dia de cada any el capellà d'Olvan cantés misses pròpies per a tota la família.

5-11-1188 (23) Arnald de Codina i la seva esposa, Maria, venien a Santa Maria d'Olvan i al seu capellà, Ramon, una sort de terra que tenien en aquella parròquia i que limitava, per la part superior, en una roca que hi havia vora l'era de Santa Maria i, per la part inferior, amb la Riba Grossa, que era dels mateixos venedors; la venda es feia pel preu de 18 diners.

11-11-1192 (20) Guillema de Codina i els seus fills tenien unes terres de la parròquia d'Olvan per les quals només pagaven tasca del blat; des d'aquella data es comprometin a pagar-ne també de cànem, llegums, lli i de tots els altres fruits que en collissin; feien aquesta donació en sufragi de l'ànima de Bernat Dot i de tots els seus parents.

16-2-1196 (19) Guerald del Vilar dona a Sant Salvador i a Santa Maria d'Olvan el redelme de tot el que es produeixi en el seu mas del Vilar i al mas de l'Espluga i tots els altres donatius que estan anotats en la dotalia de Sant Salvador. També dona a l'església d'Olvan, on vol que sigui enterrat el seu cos, un camp que és a les Coromines, vora la riera de Llavaneres. Fa aquest donatiu perquè, després de la seva mort, el rector d'Olvan canti misses per la seva ànima i cada any li celebri aniversaris.

Juliol (?) de 1198 (22) Bernat de Torrenpregon, la seva muller, Ermessen, i

Berenguera, la seva filla, donaven a Déu i a Santa Maria d'Olvan una esmina d'ordi o de mill anual a la mesura de Berga per remei de les seves ànimes i de tots els seus avantpassats. Aquesta almoïna havia de servir, junt amb la d'altres habitants d'Olvan, per mantenir encesa una llàntia tots els dissabtes de l'any.

Maig de 1199 (21) Pons Cabot, la seva esposa, Guillem dels Torrents, i els seus fills venien a Ramon, rector d'Olvan, la part d'una terra que tenien a mitges vora el torrent de Coma Terreira, amb tots els drets que els poguessin correspondre. El preu de la venda era una esmina de mill que valia dos sous i tres diners. Al mateix temps reconeixen que, per altres terres que tenien per la parròquia d'Olvan, havien de pagar cada any un cens de dues gallines, un parell de fogasses i una esmina de vi.

23-1-1233 (25) Berenguera de Torrent pregon, Guillem el seu marit, i Bernat, el seu fill donaven a Déu i a Santa Maria d'Olvan, en remissió dels seus pecats, una arca que tenien dins l'església d'Olvan, vora les fonts baptismals, en la qual hi cabien 60 sestres(?) de blat. Tot i que era una donació, en cobraven onze sous barcelonesos.

26-8-1233 (26) Com que hi havia desavinences entre Ramon de Cerdanyola i Guillem, capellà d'Olvan, per un cens de pa i vi que Ramon havia de cobrar de l'església d'Olvan, es van reunir amb ells els homes principals de la parròquia per arribar a un compromís amical pel qual, Ramon renunciava als seus drets i donava aquell cens a Déu i a l'església d'Olvan, per remissió dels seus pecats; per altra part, el capellà Guillem i els seus successors, cada any, per Sant Miquel de setembre i dos altres dies, haurien de fer pregàries per la família de Cerdanyola.

1-5-1236 (27) Pere Guerald, militar del Vilar d'Olvan, per ell i pels seus successors, donava a Déu, a Santa Maria d'Olvan i a Guillem el seu capellà, aquell honor que Ferrer Marçal i Bernat, el seu fill, tenien per ell, amb els seus censos, rendes i tasca de tots els esplets; estava situat a la parròquia d'Olvan, del comtat de Besalú, i afrontava, per l'orient, amb una riera, pel migdia i occident, amb l'honor de Santa Maria, i pel nord, amb l'honor del mas d'Arloví. Però els rectors d'Olvan cada any, en l'aniversari de l'òbit de Pere Guerald, haurien de celebrar una missa per remei de la seva ànima i de tots els seus familiars.

22-6(?) -1267 (28) Raimunda de l'Oldinosa, com que tenia un gran deute amb l'església i el capellà d'Olvan i no podia pagar-lo, els donava espontàniament tota

aquella terra que tenia dins el seu mas anomenada Coma de Santa Maria i que afrontava amb l'honor de Pere Vidal de la Torra, amb el torrent que baixava de la Torra inferior i amb un serrat.

Data il·legible (29) Tot i que l'escriptura és molt borrosa, sembla la còpia d'un document pel qual Pere de Minoves, rector d'Olvan, establia unes terres de la seva parròquia a Ramon Marçal per tal que les plantés i conreés; dels fruits que donessin n'havia de pagar tasca, dècima i primícia de pa, vi i llegums, i una gallina de cens per Nadal.

CONSIDERACIONS

Segurament que en aquests documents s'hi troben les referències més reculades de moltes de les masies d'Olvan i Gironella, la majoria de les quals encara perduren, i que tot seguit relaciono per ordre cronològic, citant només la primera data de cada una.

Any 899. En l'Acta de Dotalia i Consagració de l'església d'Olvan hi trobem: La Pera, Escobet (mas actualment enrunat), Montsent, Foià, can Gironella i Perafor (sembla que correspon a l'antic nom de la casa de Sant Marc o cal Feliu, de cal Bassacs).

Any 1092. Tot i que podria ser un nom comú (en aquella època escrivien minúscules o majúscules amb criteris diferents dels actuals), es parla de la Riba. En tot cas, trobem a Bernat de la Riba en un altre document de 1160.

Any 1118. En el document número set s'esmenta a Arnall Arnall de Torrent pregon (amb aquest nom es coneixia antigament la casa de Ferreres), Guillem de Francs (casa de Gironella, propera a can Arola, però actualment desapareguda, de la que ha quedat com a record la riera de Francs), Ug Berenguer de Cerdanyola i Arnau Giscafred de Torrens (el mas dels Torrens l'hem vist en altres documents antics; no n'he trobat cap rastre, però sembla que estava situat entre Ferreres i Foià).

Any 1146. Es fa referència a Sant Marçal i al mas de l'Artiga que deu correspondre al conegut com Artigós. Tant la capella de Sant Marçal com el mas de l'Artigós actualment estan en ruïnes.

Any 1147. Entre altres persones de Gironella es cita a Arnau Sala. Amb el nom de la Sala existia antigament una casa que correspon, quasi segur, a la que avui anomenem cal Ramons.

Any 1153. Dels personatges esmentats en un escrit d'aquell any, un és Guillem

Codina i l'altre Guillem de l'Abadia. La Codina, casa de la qual actualment quasi no en queda rastre, estava situada al nord-est de Valldaura; i, fins els segle XVI, s'anomenava l'Abadia el mas que actualment es coneix com a Boladeres.

Any 1160. Ramon del Coll seria el propietari del Coll d'Olvan.

Any 1164. Trobem Bernat del Puig. El Puig era una casa situada al nord-oest de Minoves i que s'integrà per casament en aquella pairalia en el segle XVII.

Any 1185. Bernat de Castelló, de la casa d'aquest nom, prop de la Riba.

Any 1198. Ramon de Minoves devia ser l'amo de la gran masia del mateix nom.

Any 1199. Pons Cabot devia viure a la casa anomenada Cabots.

Any 1233. En un document d'aquell any s'hi parla de: Bernat de Coromines, Berenguer de les Cases, Ferrer de Puigcugul i Arnal de Gotzenes; les Coromines sembla que era l'antic nom de cal Forroll de Gironella; les Cases és un dels masos d'Olvan encara existents; Puigcugul era una casa situada vora el Ballaró i que, al segle XV, passà a formar part d'aquella masia; les ruïnes de Gotzenes es troben a l'est de Fuives, a la vall de la riera de la Portella.

Any 1236. Guillem de Porsals devia ser el propietari del mas del mateix nom, ubicat a l'est de can Gironella.

Any 1267. Entre altres, hi trobem Raimunda de l'Oldinosa, Berenguer de Casals i Ramon del Boix; l'Oldinosa deu correspondre a l'Alzinosa; els Casals sembla que era l'antic nom de Canllop i el Boix és una casa que encara existeix, al sud-oest de Campdeparets.

Possiblement també altres cases d'aquestes contrades tenen els seus orígens en aquella època però els seus noms no han quedat anotats en aquest Cartulari.

Notes

- [1] Aquesta Acta de Consagració o Dotalia s'ha publicat en: *Memorias de la Ciudad de Solsona y su Iglesia*, de Domènec Costa (Barcelona, 1959), que la data de l'any 905; *Urgellia I*, de Cebrià Baraut (La Seu, 1978); i *Les Dotalies de les Esglésies de Catalunya*, de Ramon Ordeig (Vic, 1933)
- [2] La transcripció d'una còpia quasi exacta dels documents 6 i 4 es pot trobar en "Urgellia" 9 (La Seu 1988-89), on consten amb els números 1391 i 1392 (pàg. 209-211), tot i que en el títol del primer es confon Gironella amb Granadella.

Josep Busquets i Castella